

Birgitta af Vadstena

Pilgrim, profet og politiker

Birgitta af Vadstena

Pilgrim, profet og politiker

Bodil Busk Sørensen

Forlaget ALFA

København 2010

Bodil Busk Sørensen
Birgitta af Vastena
Pilgrim, profet og politiker

© Forfatteren og Forlaget ALFA
3. oplag, 2010

Bogen er sat med Caslon på Religionspædagogisk Center
og trykt hos Scandinavian Book

ISBN 87 91191 16 5

Omslag: Anne-Sophie Helger
Omslagsbillede: Træskulptur fra begyndelsen af 1500 tallet
Alterskab fra Vada kirke. Nu i Statens Historiska Museum, Stockholm
Foto: Lennart Karlsson

Forlaget ALFA
Frederiksberg Allé 10
DK-1820 Frederiksberg C
tlf. 3324 9250 – fax 3325 0607
www.forlagetalfa.dk

I rækken af biografier om kirkehistoriske personligheder
fra Forlaget Alfa er tidligere udsendt:

Bodil Busk Sørensen: *Frans af Assisi – en udfordring til vor tid* (2003)
Bodil Busk Sørensen: *Ansgar – og religionsmødet i Norden* (2004)
Martin Schwarz Lausten: *Luther – munk, oprører, reformator* (2005)
Martin Schwarz Lausten: *Peder Palladius – Sjællands første lutherske biskop* (2006)
Bodil Busk Sørensen: *Benedikt af Nursia – og Regelen der formede Vestens klostervæsen* (2008)

Forord	9

Birgittas barndom på Finsta	11
Det smukke Östergötland	11
Finsta	12
Hjemmet og forældrene	13
Birgittas fødsel	15
Barndom og undervisning.....	15
Lucidarius	16
At føre hus	18
Syner og drømme i barndommen.....	18
Moderens død.....	19
Ydmyghed.....	20

På Aspenäs	22
Farvel til barndomshjemmet	22
Rejsen til Aspenäs	22
Det nye hjem	23
En kvindeverden	24
Den følsomme Birgitta	25
Djævelen	26
Et broderi.....	27
13 år og voksen	27
Maria- og Martarollen	28
Historien om fru Sigrid.....	29

Birgitta og Ulf på Ulvåsa	31
Brylluppet	31
Birgittas bøn til Ulf.....	32
Livet på Ulvåsa.....	33
Otte børn	34
Birgitta og Ulf.....	34
Krise i ægteskabet	35
Socialt arbejde.....	36
Huslæreren.....	37
Klosterdrømme	38
Skriftfaderen, magister Mathias	39

Bidslet	40
Byrden, at skulle tale.....	41
Skriftefader og skriftebarn	41
Rigets andendame	44
Kong Magnus og dronning Blanche.....	44
Livet på kongeslottet	45
Hvordan en konge bør være.....	46
Forudsigelser	46
Forhånelser	47
Ulf og Birgitta på pilgrimsrejse	49
Pilgrimmenes pilgrim	49
Bodsrejsen til Trondheim	50
Mod Santiago de Compostela	50
Rejseforberedelser	51
Paverne i Avignon	52
Hundredårskrigen.....	53
Åbenbaringer	54
Birgitta bliver enke	56
Ulf dør	56
Vielsesringen	56
Udvælgelsen.....	57
Kaldelsen	58
Profet og lærer	59
Alvastratiden	60
Endnu fem år i Sverige	60
For og imod.....	61
Juleaftensvisionen	62
Klostertanken	64
Alt er gennemtænkt.....	64
Når en søster skulle optages i klosteret	65
Om kirkens indretning	66

Birgitta og storpolitikken	68
Et dristigt udspil	68
Birgittas frygtløshed	69
En fiasko	70
I vildrede	71
Spørgsmålenes Bog	72
Fire fristelser	73
Herre, vis mig din vej	74
Mod Rom	76
Petrus Olavi fra Skänninge	76
Farvel Sverige	77
I Milano	77
I Rom	79
Rom i forfald	80
Kirken i forfald	81
Pilgrim i Italien	84
I Farfa	84
Katarina kommer til Rom	85
Dagligdagen i Rom	87
Valfart til Assisi	88
Birgittas datter, Katarina	89
Årene går	91
I Francisca Papazuras hus	91
Englens lovsang	92
Rosen i Jeriko	93
Hvad skete der i Sverige?	94
Oprørsvisionen	96
En halv sejr	97
Paven kommer til Rom	97
Birgittas orden fremlægges for paven	98
Urban 4.s svar	99
Birgitta forudsiger Urbans død	100

Valfarten til Jerusalem	102
En påmindelse	102
I Napoli	102
På Cypern.....	103
I Jerusalem.....	105
Visionen om korsfæstelsen	105
I gang til det sidste	108
Fødselsvisionen.....	108
Tilbage til Rom	110
Birgittas sidste tid	112
Birgittas to opgaver.....	112
Birgittas død.....	113
Hjemrejsen	114
Drømmen, der blev til virkelighed.....	114
Birgitta i dag.....	116
Oplæg til studiekredsarbejde	117
Om åbenbaringer.....	117
Pilgrimsrejsers betydning.....	118
Om politik.....	119
Skrifte og bod	120
Ordensstifteren.....	121
Tidstavle	123
Litteratur	125
Kort over Birgittas hjemstavn	126
Kort over Birgittas pilgrimsrejser	127

Forord

Birgitta Birgersdatter, kendt som Den hellige Birgitta af Vadstena, var en af middelalderens mest inspirerende og udfordrende kvinder. Hun blev født ind i den svenske lagmandsadel og levede halvdelen af sit liv i Sverige som lagmandshustru og mor til otte børn. Resten af sit liv levede hun i Rom.

Birgitta stiftede sin egen klosterorden, Birgittinerordenen. Det første kloster opførtes i Vadstena og fik stor betydning for kirkelivet i Sverige. Det var et dobbeltkloster, hvor nonner og munke levede i hver sin afdeling. "Nordens Rom" blev klosterkomplekset kaldt, og det blev valfartssted for tusinder af pilgrimme. Klosteret i Vadstena udviklede sig til at blive moderkloster for en række Birgittinerklostre i Europa, Indien, USA og Mexico. I Danmark kan nævnes Maribo og Mariager.

Udover at være ordensstifter er Birgitta kendt for sine profetiske visioner. Af disse er cirka 700 nedskrevet, og de viser et menneskes livslange søgen efter Gud. Hun havde anlæg for det mysteriøse og spirituelle, men var samtidig virksom og frygtløs og blandede sig i både indenrigs- og udenrigspolitik.

En vigtig kilde til viden om Birgitta er den levnedbeskrivelse, som hendes skriftefædre magister Petrus Olavi fra Skänninge og prior Petrus Olavi fra Alvastra nedskrev kort efter hendes død i 1373. Under den efterfølgende kanoniseringsproces, hvor blandt andre datteren Katarina deltog, blev der indsamlet vidnesbyrd og dokumenter, som stadig findes. Efter som Birgitta blandede sig i de politiske forhold, er hun nævnt i de historiske kilder fra den tid. Den vigtigste kilde er dog hendes åbenbaringer, som blev nedskrevet på latin og redigeret af hendes skriftefædre. Budskabet, som Birgitta formidlede gennem åbenbaringerne, gjorde krav på at komme fra Gud selv, fra Kristus eller fra Maria. Det virkede provokerende på nogen, idet Birgitta gennem sine åbenbaringer ofte revsede magthaverne. En del af åbenbaringerne anses for at være af høj litterær kvalitet, for eksempel "fødselsvisionen" og "visionen om korsfæstelsen".

Bogen er en præsentation af Birgitta i hendes tid. For at få det fulde billede af hende optræder historisk stof, visioner og legender side om side. Birgitta var optaget af den åndelige dimension i tilværelsen, men samtidig jordnær og nøgtern – Bibelens Marta og Maria i samme person. Derfor

har det været naturligt at præsentere hende i et fortællerum med både en jordisk og himmelsk atmosfære.

Hensigten med bogen er at introducere Birgitta for nutidige læsere, og det er mit håb, at den kan inspirere til at arbejde videre med hendes liv og virke og med denne periode i kirkehistorien.

Som i de andre bind i denne serie er der udarbejdet nogle temaer og spørgsmål til overvejelse og diskussion i undervisningsammenhæng og i studiekredse. Der er adskillige steder bragt uddrag af Birgittas visioner. I parentes efter teksterne er henvist til litteraturlisten bag i bogen.

Lemvig den 30. april 2005

Bodil Busk Sørensen

Birgittas barndom på Finsta

Det smukke Östergötland

Et sted i Sverige, på en pynt der læner sig frem i Boren-søen, ligger ruinerne af borggården Ulvåsa. Vidunderligt smukt er stedet en stille sommerdag, når tyttébærblomsterne dufter, og myggene summer. Men vildt og utilnærmeligt, når den iskolde nordenvind jager over søen, og skumspøjtet står op ad klippesiderne og ind over land.

Borgen har ligget godt beskyttet mod fjender med Borensøen til de tre sider. Kun sydfra kan man komme dertil over landjorden. Endnu ses rester af bygninger og volde: en sokkel her, en stenvold der, og så en kælder, hvor der fører en stentrappe ned. Uvilkåligt tænker man, at her har mennesker i en fjern fortid levet deres liv i glæde og sorg. Blandt dem den unge Birgitta, der flyttede ind på Ulvåsa som borgfrue, da hun blev gift med lagmanden Ulf Gudmarsson – kun 13 år gammel.

“Stedet, hvor det altid blæser koldt,” beskrev hun det, da hun mange år senere sad i Roms sol og varme og måske alligevel længtes efter en kølig dag i Sverige.

Vi befinder os i 1300-tallet i Östergötland i Sverige. En tid, man betegner som højmiddelalderen. Det meste af Sverige ejedes dengang af adelen og kongen. Men også kirken og klostrene besad store dele af Sveriges jord. Ved klostrene fandtes tillige de lærde, præster og munke, der kunne læse og skrive latin. Mange af dem havde studeret i udlandet, ofte i Paris.

Indflydelsen og magten lå følgelig i hænderne på kongen, adelen og kirkens folk. Tilsammen rådede de over produktionsmidlerne, forsvaret og lærdommen.

At disse mægtige ikke altid kunne enes, var en anden sag. Stridigheder mellem dem kunne føre til, at en konge blev forvist, eller at en storbonde eller en biskop blev spærret inde. Men det ændrede ikke noget ved magtbalancen. Magten lå, hvor den altid havde ligget, og bønder og almindelige borgere måtte indordne sig under de love og regler, der blev givet ovenfra.

Birgitta blev født ind i denne øverste samfundsklasse. Men beretningen om hende begynder ikke på Ulvåsa. Den starter længere nordpå – på

borggården Finsta i Uppland – hvor hendes far, den indflydelsesrige Birger Persson, var lagmand.

Finsta

I modsætning til borgruinerne på Ulvåsa findes der intet tilbage af Finsta-gården. Men fra en gammel beskrivelse ved man, at den lå i Skederid sogn 6 mil øst for Uppsala. Landskabet er præget af de mange søer og elve, der strømmer igennem det. Skovene er især birk og gran, og overalt ser man store stenblokke løfte sig op af jorden, som vil de fortælle den forbigående om en underverden af styrke og mystik.

Man må forestille sig Finsta-gården ud fra det kendskab, man har til lignende middelaldergårde. En hovedbygning af sten, ofte i to stokværk, et kapel og sandsynligvis et tårn. Rundt omkring dette centrum har der ligget adskillige træhuse. Det har været forrådshuse, stalde, lader til korn, og bolig til tjenestefolkene. Alt sammen har det været skærmet af en jordvold, nogle steder endda to, og med en voldgrav imellem.

Birgittas egne skrifter giver utallige billeder fra hverdagen på en borggård. De rummer en guldgrube af metaforer, der fører læseren direkte ind i hendes tid. Ved et vandløb har der stået en kværn, og vandløbet måtte ikke tilstoppes. Vandet skulle strømme frit, ellers ville kværnen gå i stå. Birgitta brugte på et tidspunkt dette billede om en vis biskop, der ikke passede sit embede. Hans kværnhjul stod stille, bebrejdede hun ham. Vandet, der skulle holde hjulet i gang, flød ikke frit.

Der har også været bikuber på gården, Birgitta har haft et indgående kendskab til biers gøren og laden. I en af sine visioner taler hun om “nådens honning”. Jomfru Maria, Jesu mor, er barmhjertighedens dronning og moder. Hun er som en blomst, hvor bierne henter den søde honning, og alligevel bevarer hun sin sødme, hvor meget de end henter hos hende. Men bierne har også en brod. Den kan de ikke undvære. Hvis de mister den, dør de. På samme måde følger der med menneskelivet mange sorger og kvaler, som ikke ophører, før livet er slut. Til gengæld har Maria trøst i overflod. Hun ejer “nådens honning” og skænker den i rigt mål til alle. (Härdelin 2003, s. 115).

Man har samlet nødder i skoven, og Birgitta har funderet over, at kernen og skallen voksede i samme takt. Der var intet tomrum i nødden, der kunne give plads til andet derinde. I en vision så hun det som et billede på

Jomfru Maria, der var fyldt med Guds hellige Ånd. I hendes sind var der ikke noget tomrum, der kunne give plads til tvivl og synd. Derfor kunne hun svare englen, der overbragte budskabet om, at hun skulle føde Guds søn: "Lad det ske mig efter dit ord!" (Luk 1,38).

Myggene har sværmet på Finsta dengang som nu. Birgitta så sig selv som "den mindste lille myg", når hun talte til den almægtige Gud. Hun har oplevet de nordiske stjernenerter, hvor intet kunstigt lys har hindret udsynet til det uendelige himmelrum. Og hun har følt den almægtige Guds storhed og sin egen lidenhed. Mange år senere, da hun boede i Italien, brugte hun billedet af myggen. I en vision fører hun en samtale med Gud og beder:

"O, min Herre Gud, jeg der er som den mindste lille myg i dit rige, jeg beder dig, at du tillader mig at svare dig."

(Härdelin 2003, s. 107).

Den dag i dag står den gamle middelalderkirke i Skederid sogn, bygget i slutningen af 1200-tallet. I samme område findes store bautastene, runestene og kæmpehøje, som fortæller om tiden før kristendommens indtog i landet. Stedet ligger ikke langt fra Birka i Mälaren, hvor Ansgar i 800-tallet byggede den første kirke i Norden.

Birgittas far, Birger Persson, var dybt engageret i det kirkelige liv. Hans nærmeste familie talte både biskopper og præster, og kirken i Skederid menes at være bygget under indflydelse af ham.

Hjemmet og forældrene

Birgitta voksede op i et miljø, der kun var beskåret de færreste på den tid. Forældrene var rige. De ejede en lang række gårde, store skovarealer med savbrug, og smeltehytter hvor metaller blev udvundet af malmen. Dertil kom, at begge forældre kom fra indflydelsesrige adelsslægter.

Faderen, Birger Persson, var lagmand i Uppsala. Det indebar, at han som kender af loven skulle bekendtgøre dens indhold, når der blev fremlagt sager til afgørelse på tingmøderne. Han skulle desuden ud fra sit kendskab til tidligere domme fremsætte forslag til dom i en given sag. Loven på den tid var den nye Upplandslov fra 1296. Som søn af en lagmand

og selv lagmand i det indflydelsesrige Uppland var det naturligt, at Birger Persson var medforfatter til denne lov. Desuden sad han en overgang i kongens råd og var med, når en ny konge skulle indsættes.

Birgittas mor, Ingeborg Bengtsdatter, var ligeledes ud af en fornem familie. Hendes far var af Folkunge-slægten, og dermed i familie med kongehuset. Fra denne slægt udgik den senere konge, Magnus Eriksson, som Birgitta fik stor berøring med. At fru Ingeborgs familie var formuende og klædte sig flot, fremgår af en lille beretning, som Birgitta sikkert har hørt i sin barndom. Birgittas mormor var engang på besøg i et kloster, hvor en lidt for pligttro nonne kritiserede hende for hendes smukke dragt. Det sømmede sig ikke for en from dame som hende at brillere med sin rigdom. Samme nonne havde om natten en drøm. En skikkelse viste sig for hende og bebrejdede hende hendes nidkærhed. Hun burde ikke have krænket Birgittas mormor, lød det, for af hendes slægt skulle der udgå en kvinde, som skulle udrette store ting i verden.

Begge forældre var aktive kristne og levede, hvad man vil kalde et fromt liv. Birger Persson skriftede hver fredag hos borgkapellanen. På den måde gjorde han sig rede til at bære, hvad der måtte komme i ugens løb. Som sine forfædre tog han en gang i sit liv på en lang pilgrimsfærd. Hans far havde været i Jerusalem. Selv tog han til Santiago de Compostela, hvor apostlen Jakob ifølge overleveringen er begravet.

Finsta-gården har været præget af både kristendom og politik. Når familien var på besøg, blev begge emner debatteret. De fleste var involveret i samfundslivet på højt plan, enten som verdslige embedsmænd eller i kirkeligt regi. Man kunne læse og skrive, og man var orienteret om, hvad der foregik uden for Sverige.

Og børnene har lyttet – de tre der overlevede af en søskendeflok på syv. En af dem var den lille Birgitta, som man har en beretning om fra den tid, da hendes mor ventede hende.

Det fortælles, at fru Ingeborg var med et skib, der forliste i en havbugt nær kysten. Der var fornemme folk om bord, blandt dem kongens bror, hertug Erik. Mange mænd og kvinder druknede, men da hertug Erik så den gravide fru Ingeborg, der var ude af stand til at redde sig selv, tog han sig af hende og førte hende under store anstrengelser frelst i land.

Næste nat havde fru Ingeborg en drøm. En mand i skinnende hvide klæder viste sig for hende og sagde, at hun var blevet reddet fra døden på grund af det barn, hun ventede. Derfor skulle hun opdrage barnet i kærlighed til Gud, for det var Gud, der havde givet hende det.

Birgittas fødsel

Præsten ved Rasbo Kirke nær Finsta-gården stod en nat som sædvanlig op for at bede sin tidebøn. Inden han igen gik til ro, kiggede han ud i nattemørket. Da så han på himlen en lysende sky. Forundret gik han udenfor. Men hvad var det dog, han så? I skyen sad der en skikkelse, en jomfru, med en bog i hånden. I det samme talte hun til ham og sagde, at hr. Birger havde fået en datter samme nat, og at dette barns underfulde stemme ville blive hørt over hele verden.

Sådan beretter de gamle kilder om Birgittas fødsel. Legendestof og virkelighed fletter sig ind i hinanden og lader sig vanskeligt adskille. Legender indeholder en anden sandhed end det historiske stof. De fortæller om kulturen på det pågældende tidspunkt, hvad der betød noget for de mennesker, der fortalte og nedskrev dem. Legender skal forstås ind i tidens kontekst som udsmykninger eller metaforer, der i et andet sprog røber noget betydningsfuldt om en person eller en begivenhed. Derfor må åbenbaringer, visioner og historisk stof indgå side om side, hvis man vil forsøge at finde bare lidt af Birgittas personlighed frem.

Barndom og undervisning

Der gik omtrent tre år, før Birgitta begyndte at tale. Forældrene var bekymrede og tænkte, at hun måske var stum. Men da hun endelig begyndte at sige noget, var ordene fejlfri. Hun talte ikke det, man vil kalde barnesprog, men ord og sætninger var forståelige og udtalen klar og tydelig.

De tre børn på Finsta, Birgitta, Katarina og broderen Israel, fik naturligvis den bedste undervisning, som datiden kunne tilbyde. Lærerne var fru Ingeborg selv og borgkapellanen. Børnene lærte at læse og skrive efter de lærebøger, der fandtes dengang.

Det var først og fremmest helgenlegender, for eksempel legenden om Elin fra Skövda (også kaldet Skt. Helena), der var af fornem familie og oplært i kristendommen. Hun levede omkring 1150 og blev i en ung alder gift, som skik var. Efter en tid døde hendes mand, og nu rådede alle hende til at gifte sig igen. Hun var endnu ung og tilmed rig, men Elin foretrak at leve som enke. Sine rigdomme delte hun ud af til de fattige, og hun gav penge til opførelse af kirken i Skövda.

Da opstod der stridigheder i familien, og Elin blev beskyldt for at have dræbt sin svigersøn, der havde været voldelig mod hendes datter. For at komme bort fra disse stridigheder drog hun på pilgrimsfærd til Jerusalem. Hun håbede, at hadet mod hende havde lagt sig, når hun kom tilbage.

Det skulle dog gå lige modsat. Hendes fjender mente, at denne pilgrimsfærd bekræftede mistanken mod hende. En dag, da hun var på vej til kirke, blev hun overfaldet af sine fjender. De dræbte hende og gemte liget af vejen. Kort tid efter kom en dreng forbi, han ledsagede en blind mand. Drengen blev opmærksom på et skarpt lys i vejkanten. Han gik derhen og så, at lyset kom fra den døde kvinde og fra en af hendes fingre, som voldsmandene havde hugget af. På fingeren sad der en guldring. Den blinde berørte sine øjne med ringen og fik i det samme sit syn tilbage.

Dette mirakel rygtedes hurtigt, og Elin blev båret hjem til Skövda. Undervejs måtte bærerne hvile sig, men da de satte båret ned, sprang en kilde frem på stedet, og alle blev klar over, at det var endnu et tegn på hendes uskyld. Senere skete der flere undere ved hendes grav. Det bevirkede, at hun blev kanoniseret og regnet for helgen for Västergötland under navnet Skt. Helena.

Middelalderen var rig på legendestof, og legender som denne har været en del af Birgittas kristendomsundervisning. Derudover har hun kendt de væsentligste fortællinger fra Bibelen. Hun har lært om leveregler og bønner, for eksempel *De ti bud*, *Den apostolske trosbekendelse*, *Fadervor* og *Ave Maria*.

Lucidarius

En anden af Birgittas lærebøger kunne have været *Lucidarius*, en folkebog fra middelalderen, som i 1100-tallet blev udarbejdet på grundlag af tidligere værker. Bogen er skrevet som en dialog mellem mesteren og discipulen, og her får den uvidende svar på alt, som han kunne tænkes at være i tvivl om, historiske fakta såvel som religiøse spørgsmål. Her formidles viden om engle og djævle, sjæl og legeme, skabelse og syndefald.

Samtalen kunne for eksempel forme sig sådan:

Discipulen: Hvorledes blev Eva skabt?

Mesteren: Den time Adam sov i Paradis, da tog vor Herre et ribben af Adams venstre side og skabte deraf den skønneste kvinde, som Adam ville få at se.

Disciplen: Havde de klæder at skjule sig med, eller gik de nøgne i Paradis, Adam og Eva?

Mesteren: De var aldeles nøgne, både Adam og Eva, og de skammede sig ikke mere ved at se hinanden nøgne, end vi skammer os ved at se hinandens hænder, indtil de overtrådte Guds bud; da skammede de sig, og bandt nogle blade og kviste om livet for at skjule deres nøgenhed.

Disciplen: Hvorledes gik det til, at de brød Guds bud?

Mesteren: Djævelen skabte sig om til en hugorm og talte til Eva og spurgte, hvorfor Gud forbød dem at spise af det ene træ. Da sagde Eva: Det er for at skåne os for at dø. Da svarede hugormen: Sådan er det ikke, for så snart I spiser deraf, da bliver I, som Gud er, og kender til både ondt og godt. Og siden fik Eva så stor lyst til at spise af frugten, at hun ikke kunne lade være, og fordi hun gerne ville vide meget. Og deraf kom det, at kvinder fritter meget for at erfare nyt.

Disciplen: Hvordan fik hun fat i frugten?

Mesteren: Hugormen fór op i træet og gav hende deraf, og hun bed af det og gav det siden til manden, så han også kunne spise af det.

Disciplen: Hvorfor fristede djævelen dem?

Mesteren: Af misundelse. Han ville hindre dem, så de og deres afkom ikke skulle opleve den glæde, han selv havde oplevet, før Gud forstødte ham. Han tænkte, at Gud så aldrig ville forlade dem den synd, at de havde spist af frugten. De skulle så evigt foruden ende være i samme pine, som han selv var.

Disciplen: Hvorfor talte han først til Eva og fristede hende og ikke Adam?

Mesteren: Fordi han vel vidste, at hun var lettere til at svige end manden.

(Efter: Lucidarius. Johannes Knudsen, 1909).

Denne dialogform mellem to personer var udbredt på Birgittas tid, og hun brugte den selv i sine skrifter, for eksempel i *Frågornas bok* (Spørgsmålenes Bog), som vil blive omtalt senere.

At føre hus

Man ved fra Birgittas datter, Katarina, at Birgitta som frue på Ulvåsa havde sine døtre med, når hun for eksempel var på sygebesøg. På samme måde har Birgitta begribeligvis været med sin mor på Finsta.

Som andre piger af hendes stand lærte Birgitta at sy og brodere. Ind imellem undervisningstimerne har hun fulgt sin mor, når hun gik en runde for at tilse, om alt var i orden på gården: Ved bageovnen, hvor fladbrødene blev bagt – i fadeburet, hvor saltet fisk og flæsk stod i tønder, og tørret eller røget kød hang i kroge ved loftet – eller i bryggers og kælder, hvor ølfadene lå side om side. Hun har lært, at husmoderen efter katolsk skik lod “fiskedage” veksle med “køddage”. Også finere retter, hvor der anvendtes eksotiske krydderier, har hun kendt til. På Finsta manglede man intet hverken til hverdag eller fest.

Turen kunne også gå til huset, hvor de syge lå. Her har hun hørt og set, hvordan man behandlede sår og forbandt dem. En viden hun tog med sig til Ulvåsa, da hun selv stod med ansvaret. Eller hun har været med på besøg i et nonnekloster og oplevet klosterets fred og stilhed, midt i nonnernes travle hverdag.

Birgitta var på det tidspunkt et barn på 10-11 år, men barndommen var kort dengang. For pigernes vedkommende lå ægteskab og børnefødsler inden for en overskuelig fremtid, og mødrene opdrog deres døtre, så de var klar til at påtage sig dette ansvar.

Syner og drømme i barndommen

Birgitta har været et følsomt barn. Hendes hukommelse var tilmed ud over det almindelige. I detaljer kunne hun mange år senere gengive, hvad hun tidligere havde set og oplevet i drømme og åbenbaringer. Sit første syn havde hun allerede i 7-års alderen, og det næste da hun var ti. I de to

syner optræder henholdsvis Maria og Kristus. Det viser, hvor stærkt hun allerede som barn var forbundet med netop disse to personer.

En nat, da den 7-årige Birgitta lå i sin seng hjemme på Finsta, vågnede hun og så noget mærkeligt. Lige ved hendes seng stod der et alter, og ved alteret sad der en kvinde i skinnende hvide klæder. I hånden holdt hun en kostbar krone.

Birgitta var sikker på, at det måtte være Jesu mor, Maria. Kvinden talte til hende og sagde: "Birgitta, kom!" Barnet sprang ud af sengen og løb hen til alteret. Nu spurgte kvinden: "Vil du have denne krone?" Birgitta nikkede til svar. Kvinden satte derpå kronen på hendes hoved, og Birgitta beretter senere, at hun huskede, hvordan kronens ring berørte hendes hoved.

Som 10-årig var Birgitta engang med sine forældre til gudstjeneste, formodentlig i Skederid Kirke. Præsten talte om Jesu lidelse og død, så man kan gætte på, at det var i påsketiden.

Natten efter havde Birgitta en drøm eller et syn. Hun så Kristus, så, hvordan soldaterne korsfæstede ham, og hun hørte ham sige: "Se, hvor forpint jeg er!" Hun troede, at det skete nu og her og svarede i søvne: "Herre, hvem har dog gjort dette mod dig?" Jesus svarede: "Det har de, som foragter mig og glemmer min kærlighed."

Birgitta vågnede og kom tilbage til virkeligheden igen. Men oplevelsen af at "have set" Jesus lide på korset, gjorde et uudsletteligt indtryk på hende. Når hun senere talte om korsfæstelsen, var det altid med gråd i stemmen.

Moderens død

Familien på Finsta blev ikke skånet for personlige sorger. Af de syv børn, var der som før nævnt kun tre tilbage. At så mange små søskende var døde, har naturligvis præget de tre, der var tilbage. Livet var ingen selvfølge, heller ikke i et velhavende hjem. Da Birgitta var 11 år, døde hendes mor, og det medførte store omvæltninger for hende.

Det berettes om fru Ingeborg, at hun "ejede alle dyder". Hun har med andre ord udfyldt sin plads som hustru og mor. Hun har haft det husmoderlige ansvar for borggården – var den, der så til, at der var nok af uld, skind, fisk, kød, mælk, ost og øl. De mange repræsentative opgaver, der fulgte med hendes mands embede som lagmand, har hun også måttet tage

del i. Midt i travlheden har hun praktiseret et fromhedsliv med bøn og skriftemål.

Imidlertid skete der det ulykkelige, at hun i sin bedste alder blev ramt af en alvorlig sygdom. Hun var selv klar over, at hun skulle dø. Og man får et glimt af hendes personlighed i den situation, hvor hun skulle tage afsked med sin mand og sine børn. Da hun så sine nærmeste stå grædende omkring sygesengen, trøstede hun dem og sagde: "Hvorfor sørger I? Jeg har levet mit liv her på jorden." Og hun fortsatte: "Vi bør i stedet glæde os, for jeg er kaldt hjem til en mægtigere herre." Så samlede hun børnene omkring sig og velsignede dem. Kort efter døde hun.

Det må have gjort et uudsletteligt indtryk på den følsomme Birgitta, der var stor nok til at forstå, hvad der foregik. Savnet af moderen har knyttet hende endnu mere til Kristus. Hvor skulle hun gå hen med alle sine ubesvarede spørgsmål, sit savn og sin kærlighed om ikke til ham.

Samtidig har hun været i besiddelse af karakterstyrke og stolthed. Fru Ingeborg har selvsagt oplært sine børn til at begå sig i den samfundsklasse, hun selv tilhørte: De skulle være stolte af deres rang og ikke vise svaghed udadtil. Kun over for Kristus og Maria kunne den lille Birgitta lægge byrderne fra sig.

Ydmyghed

Senere i livet måtte Birgitta lære sig ydmyghed. Søster Patricia fra Sankta Birgittas Kloster i Vadstena udtalte under en samtale i sommeren 2004, at ydmyghed er en meget vanskelig dyd at lære. Det gjaldt også for Birgitta, sagde hun, der livet igennem måtte øve sig deri.

Ydmyghed er et gennemgående tema i Birgittas visioner, også i nedenstående, som hun modtog, da hun som moden kvinde boede i Rom. Billederne er hjemlandets: den søde honning, den rene kilde, det flydende vand.

Guds moder talte: "Min søns hjerte er sødt som honning og rent som den reneste kilde, thi alt, hvad der kan kaldes dyd og godhed, strømmer ud fra det som fra en kilde.

Der findes to veje, ad hvilke man kan nå frem til Guds hjerte. Den første er ydmyghed i sand anger, og den leder menneskene ind i Guds hjerte og til den åndelige samtale med ham. Den anden vej er at se min

søns lidelse, som tager hårdheden ud af deres hjerte og får dem til at haste til Guds hjerte.”

(Härdelin 2003, s.121).

Oplæg til studiekredsarbejde

Birgittas historie er omfattende. I dag 700 år efter hendes fødsel finder forskere stadig nye vinkler at anskue hende fra. For at forstå hendes idé om at oprette en ny klosterorden, må man kende hendes personlige baggrund, hendes anlæg for det mysteriøse kædet sammen med en jordnær pligtfølelse. Hun er naturligvis barn af sin tid, derfor må den historiske vinkel også med.

Hun har fået tildelt en fremtrædende plads i middelalderen, hvor det ellers var mændene, der indskrev sig i historien. Hun blandede sig i politik og måtte bøde for det. Hun skriftede og gjorde bod, når hun fejlede. Hun valfartede til hellige steder for at komme nærmere til Kristus. Hun fik åbenbaringer både som barn og voksen. Hun var lagmandshustru og mor til otte børn. Hun mistede sin mor som 11-årig. Hun var velhavende, men forsøgte at leve asketisk. Hun var arbejdsom og kontemplativ, Bibelens Marta og Maria i samme person. Hun var stolt, men forsøgte at lære sig ydmyghed. Hun var det hele – og kan vel i nogen grad sammenlignes med en moderne kvinde, der forsøger at få kvinderollen og karrieren til at gå op i en højere enhed.

Om åbenbaringer

Birgitta havde talrige åbenbaringer, hvoraf cirka 700 er nedskrevet og kan læses i dag. Visioner, åbenbaringer og drømme har altid fundet sted blandt mennesker. Bibelen er rig på profetier og åbenbaringer, og op gennem kristendommens 2000-årige historie har mange kristne givet udtryk for, at de har modtaget åbenbaringer fra Gud. Det samme gælder andre religioner for eksempel islam, hvor Koranen indeholder profeten Muhammeds åbenbaringer.

- Overvej, om Gud meddeler sig gennem åbenbaringer.
- I hvilket omfang og på hvilke områder indvirkede Birgittas åbenbaringer på hendes handlinger? Find eksempler.

· I tilknytning hertil kunne man diskutere Birgittas angst for, om åbenbaringerne var sandhed eller vildfarelse, samt magister Mathias' rolle som vejleder (side 41 f).

· Læs om den byrde, der lægges på Birgitta, da hun får at vide, at "hun skal tale" (side 41). Det fik til følge, at hun blev udsat for hån og latterliggørelse, fordi hun gennem sine åbenbaringer ofte afslørede begærlighed og misbrug hos magthaverne. Dette kan give anledning til at overveje og diskutere, om man skal gribe ind og påtale uret og misbrug – med udsigt til ubehageligheder – eller blande sig udenom.

· Det er ofte gennem Maria, Birgitta modtager en vision. Pave Johannes Paul 2. udtalte i anledning af 700-året for Birgittas fødsel: "Den hellige Birgitta vil få mennesker til at se jomfruen fra Nazaret som en kvindelig ikon for kristendommen." (Den heliga Birgitta 2003, s. 22). I mange åbenbaringer kommer Birgittas nære forhold til Maria frem. Visionen om korsfæstelsen (s. 105) og fødselsvisionen (s. 108) er set med en kvindes øjne. Læs de to visioner og overvej/diskuter, hvorvidt man i den protestantiske kirke savner den kvindelige tilgang til kristendommen, som både den katolske og den ortodokse kirke har gennem Maria.

· Overvej, om man i dag vil anse et menneske for at være sindsforvirret, hvis han/hun fortæller om åbenbaringer han/hun har modtaget fra Kristus. Drøft dernæst, om Gud åbenbarer sig for mennesker gennem bøn.

Pilgrimsrejsers betydning

For Birgitta var det naturligt at tage på pilgrimsfærd. Det havde både hendes far og farfar gjort, og det samme gjorde Birgitta og Ulf. Målet var de hellige steder for eksempel Santiago de Compostela, apostelen Peters grav i Rom og naturligvis gravkirken i Jerusalem.

Som pilgrim gjorde man bod. Ved at foretage en anstrengende rejse til et helligt sted viste man gennem en fysisk handling, at man angrede sine synder. Gud skænkede til gengæld tilgivelse og mod til at leve videre. Vi kender Sigrid Undsets "Kirstin Lavransdatter", der gik bodsgang til Nida-

rosdomen i Trondheim, fordi hun havde giftet sig mod sin fars vilje. På samme måde søgte man de hellige steder for at bede om helbredelse for sygdomme.

Sådan var det i middelalderen, men også i dag tager mange på valfart til hellige steder – for eksempel til Vadstena. I Danmark bliver der mange steder arrangeret pilgrimsvandring, hvor præst og menighedsråd er initiativtagere.

- Overvej, hvorfor Birgitta foretog så mange pilgrimsrejser, og hvorfor hun flittigt besøgte valfartskirkerne, da hun boede i Rom.
- Genoptagelsen af pilgrimsvandring i Danmark er interessant. Det kan give anledning til at vurdere og diskutere, hvorfor moderne mennesker, der ikke har levet i denne tradition, igen valfarter til hellige steder.
- Birgittas bøn, “Herre, vis mig din vej og gør mig villig til at vandre ad den,” viser et menneske, der er i vildrede med sig selv og sin fremtid (s. 49 og 74). Overvej, hvilke tanker og erfaringer, der får Birgitta til at bede denne bøn.

Om politik

Det var ikke almindeligt i middelalderen, at kvinder blandede sig i politik. Det forkom dog, et eksempel er den danske dronning Margrethe 1. og altså også Birgitta. Fra barneårene var Birgitta opvokset med politik, først på Finsta, hvor faderen var lagmand, og siden på Aspenäs, hvor onkelen var lagmand. Hendes mand Ulf var ligeledes lagmand, men i det forhold var Birgitta den overlegne, blandt andet fordi hun kunne læse lovstoffet. Hendes slægtskab med kongehuset gjorde, at hun fik mulighed for at påvirke den unge konge Magnus Eriksson. Hun nøjedes dog ikke med at blande sig i det indenrigspolitiske, hun gik et skridt videre og søgte at påvirke de storpolitiske beslutninger i Europa.

- Overvej, hvorfor Birgitta ikke som andre borgfruer på hendes tid nøjedes med at passe sin borggård og sine mange børn.

- Diskuter dernæst, hvorfor Birgitta blandede sig i både den verdslige og kirkelige politik i Sverige (s. 44-46) og siden i Europa (s. 68). Inddrag eventuelt en eller flere visioner, hvor magthaverne revses.
- Find steder, hvor Birgitta har svært ved at forene sit kald og sin moderrolle for eksempel (s. 74-75). Overvej nærmere, om dette dilemma (karriere og forælderrolle) er løst for unge forældre i dag.
- Et af Birgittas mål for rejsen til Rom var at formå paven til at forlade Avignon og vende tilbage til Rom. Ifølge en åbenbaring, hun havde, skulle hun forblive i Rom, til hun så paven og kejseren sammen der. Vurder, om hun nåede at opleve det, som hun havde forestillet sig det.

Skrifte og bod

Birgitta voksede op i et hjem, hvor skriftemål indgik i dagliglivet som noget naturligt. Hendes far skriftede hver fredag for huskapellanen, så han var rede til at møde, hvad næste uge måtte bringe. Birgitta skriftede hele sit liv. Når hun var på rejse, var der altid en teolog med i rejsefølget, og i perioder skriftede hun flere gange om dagen. Hendes skriftefædre var dygtige teologer og blev således hendes vejledere i trosspørgsmål. At hun lagde vægt på at have en streng skriftefader, der ikke var bange for at påtale syndige handlinger, fremgår af hendes råd til dronning Eleonora på Cypern (s. 104).

Birgitta pålagde sig selv at faste og gøre bod. Hun delte penge ud til de fattige, besøgte sygehuse og vaskede de syges sår, tog sig af fattige piger og reddede dem fra prostitution. Sådan virkede hun både i Sverige og i Rom. Gennem skrifte og bøn forsøgte hun at efterleve Kristi ord. Det var ikke Birgittas hensigt at reformere kirken, men hun ville, at kirkens folk skulle leve efter evangeliets ord, så de kunne være forbilleder for folket. Derfor gik hun til angreb, når der fandt misbrug sted. Så var ordene hårde og dommen skånselsløs.

- Indled med en drøftelse om, hvad det "at skrifte" betød for Birgitta. Diskuter derefter, om det moderne sekulariserede menneske savner et sted at kunne skrifte. Overvej i den forbindelse, om psykologerne udfylder den plads, som skriftefædrene havde på Birgittas tid.

· I den protestantiske kirke forkyndes det, at mennesket ikke frelses gennem gode gerninger, men ved tro alene – ved Guds nåde alene. Overvej, om man som rettroende protestant kan fristes til at føle det som “en bekvem sovepude”, at der ikke er frelse ved at gøre gode gerninger.

· Hvad forkyndes der i kirken om bod? Bod er i slægt med anger, og anger forudsætter, at man føler skyld. Overvej i den forbindelse, om det moderne menneske er plaget af skyldfølelse. Læs dernæst “Bodsrejsen til Trondheim” (s. 50). Birgitta føler skyld – berettiget eller uberettiget – og bodsrejsen er en form for terapi i hendes sorg over sønnens død.

Ordensstifteren

Birgitta står som den eneste ordensstifter i Norden. Ordenen blev stiftet til ære for Jomfru Maria og var først og fremmest for kvinder. Ifølge reglen skulle klosteret bestå af højst 60 søstre, 4 diakoner, 8 lægbrødre og 13 præster. Abbedissen var forstander for nonnekonventet og en generalkonfessor for munkekonventet. Altså et dobbeltkloster, men med hovedvægten lagt på nonnernes afdeling (s. 64f).

Birgitta tilgodeså både det aktive og det kontemplative liv i sin regel. Søstrene skulle inddele døgnet i tre dele. En del skulle bruges til lovprisning, bøn og studier, en anden til praktisk arbejde til gavn for kirken og de fattige og en tredje til søvn og hvile.

Birgitta kendte Bibelens fortælling om den travle Marta og den tænksomme Maria, og hendes eget liv blev en blanding af de to søstres måde at leve på. Birgitta mente dog, at Mariarollen var den bedste. Det fremgår af en åbenbaring, hvori der står: “Den som fuldkomment ønsker at være en Maria, må først være en Marta ved med sine hænder at arbejde til Guds ære, – derefter kan hun stige op til Marialivets niveau.” (Härdelin 2003 s. 176). Gennem sine ordensregler forsøgte Birgitta at forene det aktive og det kontemplative liv i nonnernes dagligdag, en livsform hun kendte fra sit eget liv.

· På hvilket tidspunkt i Birgittas liv dukkede klostertanken op?

- Overvej, hvordan Birgitta fik gennemført sin plan om at oprette et kloster i Vadstena.
- Hos hvem og af hvilke grunde mødte hun modstand mod sine klosterplaner?
- Hvem hjalp hende med at få Salvatorreglen udformet? I den forbindelse er det værd at lægge mærke til, hvordan Birgitta hele tiden omgiver sig med dygtige folk, der kan være behjælpelige med at fremme hendes klosterplaner. Nævn nogle af dem.
- Birgitta ankom til Rom i jubelåret 1350 for blandt andet at få sit regelsæt godkendt af paven. Hvornår lykkedes det?
- Hvis man skulle karakterisere Birgitta, hvilke ord ville man så bruge?
- I begyndelsen af 1900-tallet blev Birgitta en inspiration for de kvinder, der kæmpede for stemmeret og dermed ret til at blande sig i politik. Det var dog kun en side af hende. Tilbage står alle de andre: vekselvirkningen mellem det kontemplative og det aktive, bønslivet, pilgrimsvandringerne osv. Vurdér, om hun igen kunne blive et symbol. Hendes svar på vore dages livsspørgsmål er rimeligvis forældede, men de spørgsmål, hun stillede, handlede om eksistensen, og er derfor tidløse.